

רע אמיתי ורע דמיוני

דבר שיסודו בדמיון כוזב, כשיסור הכח הדמיוני, אז יתגלה כח האפיסה והריקניות שבו. אמנם דבר שיש לו יסוד חזק במציאות וצורך ותעודה שכלית, אף על פי שהדמיון לפעמים מסביר לו פנים, מכל מקום בהסתלק יסוד הדמיון יש שיראה גם כן לדבר גדול. ויש שעל ידי הסרת הדמיון, עוד תראה ביותר תעודתו המושכלת ויגדל עוד ערכו, סימן לדבר, ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ד' מעל לגבול ישראל.¹

פתיחה

הרב מתאר כאן שני סוגי התמודדות עם הרע. האחד הוא התמודדות עם הרע שיסודו בדמיון, ברגע שהדמיונות ייעלמו יתברר שהוא כלום – 'דבר שיסודו בדמיון כוזב, כשיסור הכח הדמיוני, אז יתגלה כח האפיסה והריקניות שבו'. הייתה כאן מפלצת דמיונית, והתברר שהיא לא נכונה, אז בעצם אין פה כלום. תמיד הבנו את המאבק ברע שיסודו בדמיון, כעיקר ההתמודדות עם הרע, אבל בעצם זה רק מחלה של הדמיון – רע דמיוני.

מחלות דמיוניות

ישנן שתי אפשרויות להבין את הרע הדמיוני. אפשרות אחת היא אנשים שמפנטזים, כשהם יסיימו לפנטז יגמר כל הסיפור. בשביל רע כזה לא צריך את הרב, צריך פסיכולוג. אין לזה שום משמעות מבחינת אמת.

אבל יש רע עמוק יותר שנמצא בדמיון, מדובר באנשים אמיתיים ובריאים, הדמיון אצלם הוא לא פנטזיות, הוא מה שנקרא 'מפורסמות'², שזה כל העולם הזה, ובעולם הזה יש חיידקים שתוקפים. הרב מדבר הרבה על 'מחלות דמיוניות'³ – הם רע שתוקף את הדמיון של האדם, כמו חיידקים. לא מדובר בחולי נפש, מדובר בדבר מאוד נורמטיבי – בני אדם שחיים בתוך חברה, לחברה יש מבט על האדם ובמקום שהחברה מסתכלת עליו, בו האדם נמצא. בין אם אלו דברים אמיתיים ובין אם אלו דברים לא אמיתיים – רוב בני אדם מושפעים מהסביבה. ככה אפשר להבין את המושג דמיון, לא כמובן החולני שלו.

¹ פנקס יג, כג.

² מורה נבוכים, חלק א, פרק ב; מוסר הקדש, ראש דבר, עמוד לג.

³ כלומר, מחלות של הדמיון. עין איה, ברכות, פרק ז, נג; שם, פרק ט, כא; וכן לקמן הערה 12.

צריך להבין כמה רע טמון במקום הזה. למשל, מדוע אין היום נביא? בגלל שהמבט של החברה לא מאפשר זאת. הרי כולם מכירים אותו כשהוא היה ילד קטן, וכולם יודעים שהוא עשה במכנסיים וכו', אז איך עכשיו הוא רוצה להיות נביא? ! זה לא רק במובן של 'אנחנו מכירים אותו', אלא גם האדם עצמו לא מסוגל להשתחרר. כמו שבעל תשובה צריך להחליף את המקום שלו⁴ – כי במקום שבו הוא גדל כולם מתייחסים אליו בצורה מאוד מסוימת, וגם הוא מתייחס להכל באותה צורה. כך כשאדם נכנס לאיזה מקום (אפילו לבית מדרש), מיד הוא נכנס לתבנית מסוימת, שכל הסביבה מרגישה וחושבת עליו ככה. יכול להיות שהוא אפילו לא שם לב שהוא מתנהג כמו שמתייחסים אליו.

הרע הדמיוני הוא בהחלט נורמלי – הכל עניין של מוסכמות, בני אדם החליטו שככה נראה אדם בריא ונורמלי, וככה נראה אדם עשיר, וככה אדם מאושר. כל זה נקרא 'מפורסמות' – אלו לא בהכרח דברים אמיתיים.

מקום וזמן

לאדם שחי בעולם הדמיון, יש הרים שלמים שהוא לא מסוגל להתגבר עליהם. אבל באמת הם כלום, 'חוט השערה', רק אופנה, עניין של תרבות. אז כיום התרבות הזו שולטת והיא חזקה מאוד, היא תחזיק חמש מאות שנה, או אפילו אלף שנה. אבל כשאדם נפטר מהעולם, הגוף עם כל הממדים האלו נעלמים, ואז אדם רואה את האמת, והאמת היא שהכל היה שטויות.

ה'דמיון' הוא כל מה שהגוף מנחיל לנו, לא במובן שלילי חולני, אלא במובן שזה גוף, וגוף חי במקום ובזמן. אי אפשר לדרוש מאנשים שחיים בתקופה מסוימת, להסיק מסקנות של עוד חמש מאות שנה, מכיוון שהמסקנות של עוד חמש מאות שנה מגיעות רק אחרי היסטוריה של חמש מאות שנה. כך גם אי אפשר לבוא בטענות לאנשים שחיו בגלות לפני מאה שנים, מדוע הם לא עלו לארץ – הארץ הייתה שממה ואנשים מתו ממחלות, ואילו בחוץ לארץ היה טוב, הייתה משפחה ופרנסה. כל הדברים האלו שייכים לדמיון.

צריך לקבל את הפרופורציה הנכונה של המושג 'דמיון'. כשהרב מדבר על דבר שיסודו בדמיון כוזב, מדובר על תפיסות עולם ולא על מחלות. לדוגמה, כל המדע הוא דמיון, ואפילו היסודות התרבותיים שייכים לדמיון⁵.

⁴ רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ב, הלכה ד. (מדרכי התשובה... וגולה ממקומו).

⁵ לא במובן הפסיכולוגי (כמו האדם שנכנס לחדר ומיד נכנס לדמות כפי שהסובב אותו מנחיל לו), אלא במובן הרחב של חיי התרבות. כל מה שייך למקום ולזמן.

חוט השערה

מתי מגיע הזמן של 'כשיסור הכח הדמיוני'?
או כשהאדם יתעלה מעל עין הרע שיש כלפיו (ואפילו עין טובה מובן המלאכותי), או כשהתרבות כולה תתקדם ותעבור שלב.

המכנה המשותף לכל הדמויות שתיארנו, (בין אם זה אדם שנכנס למקום וחי את מה שהחברה חושבת עליו, בין אם זה אופנה, ובין אם זה תפיסה של דור, או של עם ואפילו של כל התרבות האנושית), שכשיתברר שהנחות היסוד היו מוטעות, לא יישאר מהרע הזה כלום. ואילו בהסבר של הרע לפי המבט השכלי, גם כשיסור הדמיון יישאר היסוד האמיתי.

שטן

מה גורר את כל המערכת הזו לרע? ישנה שיטה של 'רע רציונלי'⁶, כלומר, הטבע הוא טוב, ומה שהופך אותו לרע הוא עייפות החומר. כמו עונות השנה, אחרי האביב והקיץ מגיע הסתיו והחורף, זו השלמות של הטבע, שדברים קמים ונובלים, באים ונעלמים. אבל אין תכונה של רע בעולמות.

הרב מתנגד לשיטה זו⁷ הוא אומר שיש רע, והוא אמיתי ועמוק מאוד. מה שחשוב לענייננו הוא שהרע מנצל את הדמיון, הוא משתמש בדמיון כדי להביע את עצמו. הרע הדמיוני הוא כמו הסדקים שיש בקיר, שבהם הנזילה נכנסת. אז הרע הדמיוני הוא לא הרע עצמו, אבל שם הרע מצא מקום לצאת. בעצם הרע העמוק 'מנצל' את תפיסות העולם והחולשות של בני אדם כדי ליצור את הרע.

יוצא שיש שני סוגים של רע, האחד מקורו במפורסמות, בין אם הן המפורסמות הפרטיות ובין אם הן המפורסמות החברתיות או האנושיות. השני הוא רע אובייקטיבי עמוק מאוד, הוא נקרא 'שטן' או 'מלאך המוות'. אלו ישויות עמוקות של רע, והם מנצלות את החולשות והדמיון של בני אדם לפעול דרכם. העניין הוא שאת הרע הדמיוני, מה שבני אדם מרגישים, אפשר לסלק במחזי יד⁸, ואילו את הרע העמוק אי אפשר.

אפשר להמשיל זאת לסימפטומים וטריגרים. כלומר, קורה תהליך, למשל התפתחות התנועה הציונית לפני מאה שנה.⁹ מדובר לפני השואה, כשהיהדות הייתה שלמה ותוססת, עם נוער

⁶ כלומר, הרע הוא לא כוח פועל, בעל ישות או כוונה להרע, אלא חלק טבעי מהתהליך העולמי. [א.ש.ל.]

⁷ אורות הקדש ב, עמ' תעט-תפא.

⁸ אמנם האדם אוהב לשמר את החולשות, הכעסים והשנאה שלו, אבל באמת זה הכל שטויות, אחיזת עיניים.

⁹ זו רק דוגמה, כל תהליך היסטורי הוא כזה, לא משנה אם הוא טוב או רע.

ומבוגרים. ונוצרה תנועה ציונית גדולה, שציפו שהיא תביא מיליונים שיבואו ויבנו את הארץ. אם נביט על התהליכים שקרו אז בעם ישראל, נראה עוני נוראי, והשפלה גדולה. מי שגדל בתקופה כזו יוצא 'סרוט', אלו אנשים מסובכים. גם השיטות של המלמדים, לצבוט אוזניים ולהכות במקל וכדו' – לא היו להם יועצים ופסיכולוגים. ילד שגדל כך צובר הרבה בעיות. אז אפשר להסתכל על כל זה ולהראות שזה מה שהוליד את הציונות, אבל כל אלו היו רק טריגרים. הרי יחס לא טוב ואוזניים אדומות היו גם קודם והם לא הביאו לציונות. כי ההמון עדיין לא היה בשל לציונות, רק כשההמון 'הבשיל', הצטרפו כל הדמיונות וכל העיוותים של העולם הזה, והופיעו את הדבר הממשי.

כל השריטות שיש לבני אדם מהילדות, הם רק דמיונות, בני אדם נאחזים בהם בשביל להצדיק את החולשות שלהם. אם אדם היה יכול להשתחרר מהם, הכל היה נעלם ומתברר ככלום (לא במובן שלא קרה כלום, הרי קרה, אבל אפשר לפוגג את זה, זה לא מהותי ועקרונות). לעומת זאת יש רע עמוק, שהוא משתמש בדמיונות ובחולשות בשביל להרע.

עומק רע

שאלה: איפה נפגשים עם עומק הרע?

תשובה: לא יודע. אולי בשואה. התרבות הגרמנית לא הייתה רע דמיוני, היא הייתה רע עמוק. כמו שהיינריך היינה אמר על קנט שהוא ארכי רוצח.¹⁰ אלו אנשים שיודעים לנצל את החולשות הדמיוניות כדי להופיע את הרע. קנט היה אדם עדין ומתוק – עומק הרע לא הולך עם קלשון וסכינים, ובכל זאת הוא רע ממשי מאוד. ואילו הקוזקים, למרות שהם היו מפלצות והרגו בני אדם, בעצם הם רק שימשו מערכות הרבה יותר רעות – ומצד עצמם אינם יותר מסדקים בקיר.

הרע העמוק מבוסס על אידיאולוגיות והשקפות עומק של המציאות. לא מדובר על אנשים שיש להם יצר או חוויה דתית, שהולכים ורוצחים בני אדם, אנשים כאלו אמנם מגואלים בדם, אבל הם בסך הכל אנשים גסים ופרימיטיביים. גסות ופרימיטיביות אינם עומק רע. עומק רע הוא תרבויות של גאווה והתנשאות, של מלחמה בקדושה ובאלוהות.

יש מקום שהרב מדבר על רע עמוק ורע קטן¹¹, הרע הקטן הוא הערבים, והרע העמוק הוא תרבות אדום – אירופה. זו דוגמה טובה, אצל הערבים אין משהו עמוק נגדנו, בסך הכל מסייתים אותם ומלבים את השנאה, אז זה יוצא החוצה. הם באמת חלאת המין האנושי, אבל

¹⁰ עיין, 'ראש פינה – חנוכת בית המדרש' הערה 12.

¹¹ פנקסי הראיה ג, עמוד שדמ, לח. המשל בשם הרב טאו.

זה רק הדמיון. הרע העמוק נמצא דווקא במסדרונות היפים והאסתטיים של אירופה ושל עולם האקדמיה, הם מבטאים את העומק של הרע, זו התעלמות ושנאה לגודל האלוהי. כך גם בגרמניה הרוע לא בא מתוך אינסטינקט, היו להם פילוסופים ומוזיקאים גדולים, והכל בא מתוך חשיבה עמוקה.

נפש חזקה

הכוח שמאפשר לאדם להתמודד עם הרע הדמיוני, הוא 'נפש חזקה'¹². הנפש בנויה מרבדים, יש רבדים ששייכים לעולמות הגלויים ויש רבדים ששייכים לממדים נסתרים יותר. כשהנפש בנויה בצורה חזקה¹³, היא נותנת לאדם בחירה חופשית להתמודד עם הרע הדמיוני. לא קל לנצח את הרע הדמיוני, אבל צריך לדעת איך – רק מי שיש לו נפש בריאה וחזקה, יש לו בחירה חופשית לחיות את החיים שלו כמו שצריך – ורוב בני האדם לא יודעים לעשות את זה. כמו שכותב הרמב"ם¹⁴, שרק לצדיקים יש השגחה פרטית ואילו לאנשים רגילים יש רק השגחה מינית. בגלל שרוב בני אדם חיים בתוך הרפש של הדמיון וכמעט שאין להם בחירה חופשית, רק מי שיש לו נפש בריאה וחזקה יכול ליצור חופש ולפגוש את הקב"ה ואת המציאות.

אנשים טוענים שאינם חשים את נקודת החופש שיש בעולם. הם צודקים, באמת לא חשים אותה, כי הנפש רקובה, היא נמצאת בתוך הדמיונות, היצרים והתאוות. רק לאדם בריא צריך להיות חופש, כשהוא קם בבוקר הוא אומר 'מודה אני', הוא מודה לקב"ה שהוא חי בעולם של חופש, הקב"ה חופשי והאדם חופשי, ויש אפשרות לעבוד יחדיו – זהו אדם בריא. אדם שלא מרגיש חופש, מוסר ונקיות, סימן שהסביבה הנפשית שלו לא נכונה, צריך סביבה היגינית.

עיקר החופש נמצא בעולם השכלי של האדם. אדם שרוצה להתמודד עם הרע הדמיוני, צריך לעשות שני תהליכים, השלב הראשון הוא לדאוג להיגינה של הסביבה, זו עבודה שנעשית לאט לאט, בעזרת הרבה לימוד, וקיום תורה ומצוות¹⁵, והדברים האלו בונים לאדם

¹² פנקס יג, יא; עין איה, ברכות, פרק ג, לו; פרק ז, מד; פרק ט, סב; שבת, פרק ד, ט; פרק ה, סה.

¹³ כשהאדם מחבר בין הצד הפנימי לצד החיצוני, הוא חי בשלום עם עצמו – זה נקרא נפש חזקה. אדם כזה מסוגל לעמוד מול עצמו ולא להתפעל מהחוק, יש לו חופש; ואם הוא גם ילמד תורה ויבנה את עצמו כדמות של דעת, הוא יוכל להנהיג ולהוביל את החיים. [א.ש.ל.]

¹⁴ שעושה חלוקה בין השגחה פרטית להשגחה מינית – מורה נבוכים, חלק שלישי, פרק יז, יח, נא.

¹⁵ הרב מתאר את קיום תורה ומצוות כ'היגינה' של החיים הישראליים, בעקבי הצאן ('עבודת אלוהים', עמ' קמח), וב'גברי יוכא מיבדקי' (עין איה, שבת, פרק ב, קצ). במקום הזה נמצאת הענווה של הלל, שלא מתפעל מהרשעים שבאים להקניטו. ולהיפך, הוא הולך לבנות דמות של דעת אלוהים. (עין: עין איה שבת, פרק ב, קיב, ובכל הסוגיה שם).

את המרחב הנפשי הנקי. והמרחב הנקי מאפשר ליסוד השכלי החופשי של האדם לעמוד זקוף – להיות אדם שלא מתפעל ובנוי כולו על עולם פנימי. זו דמות של דעת אלוקים. בשביל להיות דמות כזו דרושה עבודה מיוחדת, אמונה, קיום מצוות, שמירת העיניים, שמירת האוזניים, אלו יוצרים את הסביבה, ובתוכה נמצאת הדעת החושבת.

בחירה חופשית

גם דמות שיש לה נפש חזקה עדיין עסוקה בהתמודדות עם הדמיון. המפעל שבא להתמודד עם הרע במובן האמיתי והעמוק, הוא מפעל אחר לגמרי, בשביל להיכנס למקום הזה צריך להיות צדיק, צריך חופש בחירה מוחלט. כתוב על הרמב"ם שהוא 'גייר' את אריסטו, היום כולם חושבים שהם יכולים ל'גייר', אבל אלו רק דמיונות – להיות אדם שמסוגל לעמוד מול האמת, להיות מלך שיושב על כיסא ה' ושופט את העולם – זה בכלל לא פשוט. עדיין העבודה של רוב בני אדם היא לצאת מהרע הדמיוני, להשתחרר מעין הרע, לבנות סביבה סטריילית ונקיה (שזו אמונה פשוטה ובריאה). ועל גבי זה לבנות דעת אלוקים, (שזו דמות שיושבת ועמלה בתורה, ובסוגיות של חופש, של אלוקות ושל נצח). לזה הרב קורא 'הרוח הממוזג'¹⁶, הרוח הממוזגת עסוקה בלסלק את הדמיון והתסביכים שיש לאדם, ואז מתברר לאדם שהכל שטויות. אדם לא צריך לחכות עד שהוא ימות בשביל לגלות שהכל דמיונות, אפשר להשתחרר מהם, אפשר לחיות במקומות בריאים ונורמליים, אפשר להתחדש.

אין שום סיבה שיהיה לאדם חופש – החופש הוא פרס, השגחה פרטית. ככל שאדם יותר בונה את הדמות הבריאה שלו ואת הדעת שלו, החופש נעשה יותר חזק. אדם כזה מתחיל להתקרב למה שכתוב כאן, להיות עסוק בדברים עצמם ולא רק בסימפטומים ובהשלכות של הרע.

חילול ה'

תפילת 'קדיש' היא אחת התפילות החשובות ביותר. כשאומרים קדיש – לא אומרים אותו על מת פלוני, אומרים קדיש מכיוון שיש חילול ה', (המוות הוא חילול ה' הכי גדול וצריך לגדל ולקדש את שמו). עומק הרע הוא שיש חילול ה', שיש חוסר אמון בקב"ה ובאלוקות. כל הבעיות שיש לנו מתחילות מזה שיש חילול ה'. בית המקדש חרב בגלל שזלזלו בירושלים, בגלל שמלכות בית דוד לא האירה. זה עומק הרע. רוב בני אדם אפילו לא מודעים לעומק הרע, הם כמו כלב שמרביצים לו והוא תופס את המקל¹⁷, הם נלחמים במקל, מושכים, מרביצים ורבים עם המקל, אבל יש את מי שמשתמש במקל – זה הרע.

¹⁶ אורות, ישראל ותחיתו, כד.

¹⁷ ביאורי ר' חיים, סוטה מט: 'פני הדור כפני הכלב'.

עומק הרע הוא שיש בעולם הוא חילול ה', הקב"ה לא מאיר בעולם, כל יתר הדברים הם רק סימפטומים שלו. נכון שהם ההקשר הנוכחי, אבל לא בגלל זה כדאי להתעסק איתם, לא שם נמצא הרע. תשעים וחמישה אחוזים מהאנרגיה של בני אדם מושקעת ברע ששייך למחוזות החברתיים, אבל אלו שטויות, רק קליפה של הרע האמיתי. הרע האמיתי הוא המאבק בין הנחש לבין הקב"ה – בין הגאווה וההתנשאות של האדם, לבין האמת האלוקית. **המלחמה האמיתית שיש במציאות היא מלחמת תרבות.**

כשהרב כתב את מאמר הדור, הוא ידע שרוב אנשי העלייה השנייה הם ארצי פרחי, שרוטים, אנשים שגדלו בעוני. אפשר לראות את בחוש שאדם שגדל בעוני הוא מלא בתסביכים. אבל הרב רואה שקורה כאן משהו חדש, פתאום במקום לפתור את הבעיות האישיות שלהם, הם הולכים להקים מדינה. זה קידוש ה'. יתר הדברים פשוט נעלמים. וזה גם מה שנותן להם רפואה אמיתית – הדבר שהכי מרפא את האדם הוא לזנוח את כל המעגלים המסובכים, ולהתמודד עם הנקודה האמיתית.

המעבר ממבט שמתעסק בתסביכים, למבט עמוק שרואה מהויות, הוא המעבר מ'עם הארץ' ל'תלמיד חכם' – זה רבי עקיבא. לכן רבי עקיבא רצה למות על קידוש ה' – מה פירוש? הוא אהב את החיים, הוא לא רצה למות, אבל היה ברור לו שזו השאלה, האם יש קידוש ה', או חילול ה'. נכון שיש גם סימפטומים, אבל להתעסק רק בסימפטום, זה כמו לשים מיליון פלסטרים. הרי יש ריקבון בתוך הנפש, והוא הגורם למחלות לעלות כל הזמן.

אֵת וְהִבֵּן¹⁸

ישנו כלל – התורה וחז"ל לעולם לא מתעסקים בבעיות שוליים, התורה עסוקה בעומקים של המציאות. אם התורה מזכירה דמות, גם אם זו דמות של חוטא, צריך לחפש את הרוח המהותית שעומדת מאחוריו. כך גם הרב, כשהרב בא לרומם את הדור שלנו, הוא לא מתעסק בבעיות שוליים, הוא תמיד לוקח טענות שמבטאות את העומק של החיים.

הגמרא מספרת על שני מצורעים 'את' ו'הב', אלו שני שורשים של רע, 'את' הוא סוג של אנרכיסט, ו'הב' הוא סוג של שובניסט. אמנם הם דמויות יצריות, אבל לא במובן של 'תיק סוציאלי', הם לא נגזרים אחרי היצרים. אדם שסוחב תיק סוציאלי, לא היה מסוגל לראות את מה שהם ראו, להבין במה מדובר ולראות את קידוש ה' שהיה שם. היה להם מבט של נס – הם ראו את העומקים של התרבות האנושית, איך שהם טמונים בתור מוקשים

¹⁸ במדבר, כא, יד; מסכת ברכות, דף נד עמוד א; ועין איה, שם, פרק ט, ו.

בעומק של החיים הארץ־ישראליים, את ההרס שלהם, ואיך שהקודש (הארון) מיישר את המוקשים. אלו היו דמויות פנימיות מאוד – אנשי רוח שחיפשו אמת.

יש שני סוגי אנרכיסטים, יש אנרכיסט שהכל מסתובב סביב התסביכים שלו, אבל יש אנרכיסט שבא מתוך אמירה פנימית ועמוקה, הוא רואה שאין למציאות סדר, עד שלא יבוא הקודש ויישר את המוקשים. אדם כזה יכול להפוך הכל לשירה אלוקית. 'עור בעד עור'¹⁹.

'הב' הוא דמות יותר גדולה, הוא איש רוח – כמו דוד. דוד לקח את הכתר של מלך עמון, כתוב עליו שהוא היה במשקל ככר זהב²⁰, כתר כזה לא ניתן להניח על הראש, הוא היה תלוי מעל הראש. הרב כותב²¹ שעמון הוא עם שבנוי על אהבה עצמית במובן העמוק ביותר – הם לא היו סתם שוביניסטים, היה להם שוביניזם דתי, הם האמינו ב'אהבה עצמית' במובן הכי עמוק שלה. זו תרבות עמוקה של רצון ליהנות. מלך עמון נקרא נחש, וגם דוד הוא בנו של ישי שנקרא נחש²², כשהוא תיקן את עמון הוא היה כמו נחש שבכל מקום טועם טעם עפר – בכל מקום הוא טעם את הקב"ה – זו 'אהבה עצמית' במובן המתוקן.²³

הב לא היה אדם של יצרים, הוא היה אדם ענק, אדם בעל רצון עז להדבק בקב"ה, וזה הביא אותו גם למקומות הנמוכים האלו. יש 'צהובונים' שהם זבל, ויש כאלו שמבינים במה הם מתעסקים. הב לא היה חזיר, בשביל חזירים יש רועי חזירים, אין שום סיבה שהתורה תזכיר אותם. הרוח המהותית שעומדת מאחורי ההנאה, היא הנחש – כשהנחש מתוקן, הוא דבקות מוחלטת בקב"ה. 'הב' הוא בעל שירה, כשהוא יחזור בתשובה הוא יהיה בעל תשובה גדול²⁴, בגלל שאף פעם הוא לא חיפש סתם הנאה, תמיד הוא חיפש את הקב"ה, את 'אהבה בתענוגים', אבל הוא לא ידע איך עושים את זה, לכן כל מיני תרבויות זולות משכו אותו לכל מיני כיוונים.

¹⁹ איוב, פרק ב, ד. עיין אגרות ראייה א, עמ' קעד. (אגרת קמ).

²⁰ שמואל ב', יב, ל.

²¹ עין איה, שבת, פרק חמישי, נט.

²² שמואל ב, פרק יז, כה.

²³ כשאנו אומרים שהנחש אינו טועם אלא טעם עפר, בעצם הנאתו היא עצם הנשיכה ולא שום הנאה צדדית. כך נחש דקדושה, הדבר היחיד שמעניין אותו הוא עצם המעשה ולא התכלית של המעשה. [א.ש.ל.] עיין: אורות הקודש ב, עמ' שצה-שצח; ערפילי טוהר, עמ' כא, 'בשביל שנשמתו' (נמצא גם בקובץ ב, נג; אבל בשניויים קלים); פנקס יג, י; לשם, דע"ה, חלק ב, דרוש ד, ענף כב, סימן ג. הנחש קשור גם לנחל שיוצא מבית קודשי הקודשים. (במדבר רבה פרשה כ, כב).
²⁴ כמו עוקבן בר נחמיה. עיין: עין איה, שבת, פרק חמישי, פג.

סיכום

ישנם כאלו שרוצים להביא רפואה בעזרת הזרמות נפשיות וטיפולים למיניהם. נכון שישנם בעם ישראל בעיות של מחסור ב'הזרמות נפשיות' וביחס לעצם, אנשים מחפשים חוויות ומחפשים עומק. אבל האם שם נמצאת הבעיה? האם המזרח הוא המענה לבעיות של עם ישראל? פסיכולוגיה וקואצינג הם לא יותר מקליפה של שום ובצל. המחלות של עם ישראל הם ה'מינות', זו סוגיית האמת של הדור שלנו – איך ה'פנים' של עם ישראל נראה.

זה ההבדל בין הדמיון הכוזב, לעומקים של הרע. לדעתי גם 'את והב', אינם רע אמיתי, הם נסחפו לרע אמיתי.²⁵ רע אמיתי הוא כמו התרבות הגרמנית, וכמו בלעם ש'דע דעת עליון', אלו עומקים של רע. עם הרע הזה – אומר הרב – כמעט אי אפשר להתמודד, ההתמודדות היא בדעת, במחשבה.

אנשים בכלל לא יודעים שהרע קיים. נראה להם שהם מתעסקים בעצמם, מרפאים את הצרות ומטפחים את האישיות, והשטן מחכך את ידיו בהנאה, בגלל שבעצם כולם נמצאים בתוך המגרש שלו.

כך גם הרע של מצרים, לא נחפש אותו בסבל של העבדים. אמנם הסבל קיים, אבל בסך ככל הוא תופעת שוליים. הרע האמיתי נמצא בבית המלך, אצל בת פרעה.

²⁵ 'את והב' הם בעלי שירה, בעל שירה תמיד רואה את המהות הפנימית ולא את התופעות החיצוניות. הכוונה כאן, שהם ראו שבאמת אין למציאות הרציונלית לאיפה להתקדם, יש קריסה מוחלטת, ולכן הם הלכו להראות לכולם מה יש פה – גסות ושפלות. אבל ברגע שהם רואים שהקודש מישר את המוקשים, הם הופכים להיות בעלי תשובה גדולים. מהבחינה הזו הם רק נסחפו אחרי הרע המהותי, ולא התכוונו למרוד, כדוגמת בלעם, עמלק וגרמניה. [א.ש.ל.]